

TEIN4citizens - Włączenie społeczeństwa obywatelskiego we współpracę transgraniczną regionów na rzecz przyszłości Europy

Tożsamość transgraniczna i włączenie społeczeństwa obywatelskiego z perspektywy miast bliźniaczych

Problematyka tożsamości transgranicznej, dobre praktyki na granicach europejskich związane z włączaniem społeczeństwa obywatelskiego w rozwój i funkcjonowanie miast bliźniaczych, obecne i przyszłe szanse oraz zagrożenia, jakie stają przed transgranicznymi inicjatywami obywatelskimi na granicach europejskich, a także rekomendacje w zakresie zwiększenia zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego w działania miast bliźniaczych.

Powyższe kwestie były przedmiotem dyskusji przedstawicieli sektora publicznego i pozarządowego oraz lokalnych i regionalnych społeczności podczas międzynarodowego forum, które odbyło się 5 marca 2020 roku w miastach Cieszyn i Český Těšín. Uczestnicy zdarzenia z pogranicza polsko-czeskiego oraz innych europejskich regionów granicznych dzielili się swoimi poglądami, obawami i propozycjami dotyczącymi przyszłości regionu i Europy..

1. Tożsamość transgraniczna w przyszłej Europie

Uczestnicy forum zgodzili się z tym, że **tożsamość jest poczuciem samego siebie, tym, w jaki sposób postrzegamy samych siebie**. To przede wszystkim te elementy składowe, które powodują, że jesteśmy tym, kim jesteśmy. **Na tożsamość w bardzo dużym stopniu wpływają nasze korzenie, takie jak historia, rodzina, religia, miejsce, w którym dorastamy i żyjemy, ale także pewne wyobrażenia**. I to właśnie wyobrażenia w kontekście transgranicznym odgrywają jedną z bardzo istotnych ról, ponieważ są one swego rodzaju odbiciem nas samych w zwierciadle.

„Ważne jest oswajanie się z innością i ważna jest tolerancja”

W przypadku tożsamości lokalnej, w tym transgranicznej, nie można poprzestać na swoich własnych przekonaniach, ale należy spojrzeć zdecydowanie szerzej - globalnie na dane zagadnienie i starać się zrozumieć to, dlaczego inni ludzie mogą myśleć inaczej niż my.

Uczestnicy forum uznali także, że bardzo mocnym czynnikiem tożsamościowym, zwłaszcza w kontekście transgranicznym, jest **lęk**. W mieście bliźniaczym lęk przejawia się tym, że **nie do końca otwieramy się na innych, obcych**, co niekoniecznie musi prowadzić do agresji, ale powoduje, iż **jesteśmy wobec siebie nieufni**, a ta nieufność prowadzi nas do tego, że **nie chcemy się wzajemnie poznawać**. Dlatego tak **ważne jest oswajanie się z innością**, gdyż inność okazuje się być w rzeczywistości tym samym, co jest u nas. Z innością nieodłącznie związana jest **tolerancja** wobec odmienności kulturowej, etnicznej czy religijnej sąsiada, odgrywająca kluczową rolę w relacjach międzyludzkich i definiowana w kategorii tego, że pozwalamy komuś (z zagranicy) być tutaj i nie widzimy w tym żadnego problemu.

W kontekście tożsamości transgranicznej niezwykle istotną rolę odgrywają również **opowiadane historie**. Warto zatem podejmować próby polegające między innymi na opracowywaniu wspólnych

podręczników historii, choć jest to przez niektórych traktowane bardzo często w kategoriach utopijnych, ponieważ wydarzenia sięgające jedynie kilkudziesięciu lat wstecz, mają zupełnie inne narracje po obu stronach granicy. Zresztą **ścieranie się narracji** występuje nie tylko na pograniczach, ale także ma miejsce w poszczególnych krajach, co może być dodatkowym czynnikiem wzmacniającym podziały pomiędzy społeczeństwami.

Uczestnicy forum zgodzili się ponadto z tym, że ważnym czynnikiem historycznym składającym się na tożsamość jest **bohaterstwo i martyrologia narodowa**. Wiele przykładów **mesjanizmu, cierpienia** w odniesieniu do poszczególnych narodów można znaleźć w ich trudnej historii. Są to najczęściej związki między tym, co indywidualne, ludzkie, a tym, co narodowe, a w tym wypadku międzypaństwowe. Zatem **budowanie międzyludzkich relacji** mających wymiar lokalny - transgraniczny, jak i międzynarodowy - europejski, **powinno być oparte również na wspólnych korzeniach**.

2. Zidentyfikowane przeszkody i zagrożenia

Kiedy dyskutowano na temat przeszkód i zagrożeń, jakie stają przed transgranicznymi inicjatywami obywatelskimi miast bliźniaczych, to na poziomie lokalnym akcentowano przede wszystkim obowiązujące wymogi formalno-prawne związane z przekraczaniem granicy przez grupy zorganizowane - klasy szkolne, w postaci **konieczności posiadania przez nie zgody właściwego**

„Władze centralne marginalizują współpracę transgraniczną”

kuratorium oświaty na tego typu działanie. Przekroczenie granicy przez grupę uczniów traktowane jest bowiem jako wycieczka zagraniczna i wymaga uzyskania odpowiedniego pozwolenia. Wśród zagrożeń, które mogłyby wpłynąć negatywnie na lokalne inicjatywy

obywatelskie, wymieniono te dotyczące wyrażanych przez niektórych polityków (zwłaszcza tych, którzy nie mają nic wspólnego ze współpracą transgraniczną) **obaw i opinii odnoszących się do utraty tożsamości narodowej, utraty integralności państwowej miast i terytoriów przygranicznych**, co w końcowym efekcie mogłoby skutkować **podjęciem arbitralnej, rządowej decyzji mającej daleko idące konsekwencje dla działań infrastrukturalnych i inicjatyw obywatelskich realizowanych na polsko-czeskim pograniczu**. Bardzo często zdarza się również, iż **transgraniczne inicjatywy obywatelskie nie są w kręgu zainteresowań urzędników reprezentujących władze centralne, a współpraca transgraniczna jest przez nich marginalizowana**.

Jeżeli chodzi o przeszkody i zagrożenia, które wiążą się z transgranicznymi inicjatywami obywatelskimi miast bliźniaczych realizowanymi na poziomie europejskim, to uczestnicy dyskusji wskazali na **coraz bardziej wyraźną tendencję ukierunkowaną na wzmacnianie i kontrolowanie granic**. Ponadto zwrócono uwagę na fakt, że dla wielu osób żyjących na pograniczach, **granica oznacza koniec czegoś**. Ona istnieje również w świadomości jednego bądź drugiego społeczeństwa. Ludzie boją się **przekroczyć granicę chociażby z powodu bariery językowej, istniejących stereotypów, animozji czy resentymentów**.

W przypadku gdy dochodzi już do realizacji wspólnych, międzynarodowych (bilateralnych) przedsięwzięć, bardzo często zdarza się, że **obywateli traktuje się wyłącznie w kategoriach ich odbiorców**. Nie są oni w odpowiedni sposób włączani w tego typu inicjatywy, nie uwzględnia się ich

potrzeb oraz nie bierze się pod uwagę ich zdania, które chcą zabrać na dany temat. To sprawia, że **nie utożsamiają się z wieloma działaniami.** Z drugiej strony uczestnicy forum podkreślili, że partycypacja społeczeństwa w międzynarodowych działaniach miast ma także swoją negatywną stronę. **Zbyt duża integracja obywateli i pozwalanie im mówienia o wszystkich swoich potrzebach, przy jednoczesnym braku możliwości uwzględnienia tych potrzeb na etapie realizacji, prowadzi do frustracji.**

Inna przeszkoda, która dotyczy inicjatyw obywatelskich miast bliźniaczych i ma znaczenie w ujęciu ogólnoeuropejskim, związana jest z **niewielkim stopniem świadomości społecznej na temat współfinansowania przez Unię Europejską różnego rodzaju projektów.** Do społeczeństwa dociera wciąż zbyt **mało informacji na temat** tego, jak wykorzystywane są **fundusze europejskie** i co dzięki nim zostało zrobione. Ponadto fundusze przeznaczone na wsparcie inicjatyw typu „ludzie dla ludzi”, w tym głównie program **Interreg, są obciążone bardzo dużym stopniem skomplikowania oraz wymogów związanych z wniesieniem wkładu własnego (refundacja środków),** co w przypadku stowarzyszeń i pozostałych organizacji społeczeństwa obywatelskiego praktycznie uniemożliwia aplikowanie o środki (brak możliwości finansowych i kadrowych). Kiedy dochodzi już do realizacji **przedsięwzięć, nie ma** między nimi żadnej **synergii i powiązań.**

3. Pomysły i propozycje dla przyszłej Europy

Uczestnicy forum zgodzili się z tym, że **obszary transgraniczne,** w których zlokalizowane są miasta bliźniacze - niezależnie od tego, czy rozpatrujemy je z perspektywy lokalnej czy europejskiej - powinny być postrzegane jako **miejsca spotkań ludzi i kultur, miejsca, w których rodzą się innowacje, gdzie jest potencjał i są szanse rozwoju oraz gdzie istnieją możliwości transferu wiedzy i dobrych praktyk.** Jednak do tego konieczne jest **posiadanie miękkich kompetencji związanych z różnicami międzykulturowymi** i umiejętności ich wykorzystania na rzecz współpracy transgranicznej, miast bliźniaczych. Stąd też **ważną rolę** w tym procesie mogą odgrywać odpowiednio przygotowane osoby - **liderzy współpracy** bądź przeszkolona **kadra pedagogiczna.**

Instytucje Unii Europejskiej, a także lokalne i regionalne samorządy powinny podejmować działania gwarantujące **transparentność i partycypację społeczną.** Transparentność ta powinna dotyczyć sposobu wydatkowania pieniędzy, natomiast partycypacja powinna uwzględniać angażowanie obywateli w proces planowania i realizacji projektów, z których w przyszłości będą oni korzystali. Angażowanie należy stosować na różnych poziomach - lokalnym, regionalnym, narodowym i europejskim. Włączanie społeczeństwa w opiniowanie procesów i podejmowanie decyzji będzie wkładem ich wiedzy w **demokratyzację i integrację transgraniczną,** co przyczyni się do poprawy efektów wdrażanych polityk służących innowacyjności samorządów, rozszerzenia politycznego uczestnictwa obywateli w działaniach Wspólnoty, lepszego funkcjonowania władz publicznych, edukacji transgranicznej itd. Bardzo dobrym przykładem włączania ludzi w procesy decyzyjne jest **tworzenie transgranicznych budżetów partycypacyjnych,** gdzie obywatele w ramach przeznaczonych na ten cel środków, mogą konsultować i oddawać swój głos na konkretne projekty.

„Instytucje Unii Europejskiej, a także lokalne i regionalne samorządy powinny podejmować działania gwarantujące **transparentność i partycypację społeczną**”

Takie formy angażowania społeczności miast bliźniaczych działają już na niektórych europejskich granicach, dlatego warto je wspierać i promować. Inny sposób włączenia społeczeństwa obywatelskiego czy to na poziomie lokalnym czy europejskim może polegać na **angażowaniu go w zarządzanie transgraniczne** (np. poprzez aktywny udział w konsultowaniu, opracowywaniu transgranicznych planów działań) oraz **w pracę grup roboczych** (np. tych, które funkcjonują w ramach struktur transgranicznych - euroregionów itp.).

Instytucje lokalne i europejskie powinny kłaść również **większy nacisk na komunikację i działania informacyjne** adresowane do społeczeństwa np. w odniesieniu do wykorzystywanych funduszy i zrealizowanych projektów, co zwiększy prawdopodobieństwo dotarcia do szerokiego grona obywateli i podniesie ich świadomość w tym zakresie.

Warto również **tworzyć i wykorzystywać różnego rodzaju rozwiązania techniczne**, jak chociażby aplikacje mobilne sprzyjające integracji społecznej i uczestnictwu obywateli w życiu miast bliźniaczych np. transgraniczne aplikacje do głosowania nad wspólnymi projektami. Wsparciem dla nich powinny być **rozwiązania przyczyniające się do innowacyjności współpracy** (transgraniczne karty chipowe, które pozwalają na otrzymanie zniżek na dane produkty bądź usługi).

Kluczowe dla wsparcia procesów angażujących społeczeństwo obywatelskie w działania miast bliźniaczych w przyszłości **jest zachowanie programu Interreg**. Przyczynia się on bowiem nie tylko do poprawy warunków ekonomicznych (infrastrukturalnych), lecz przede wszystkim wzmacniania więzi społecznych i budowania wzajemnego zaufania, co w warunkach pogranicza jest szczególnie istotne. Należy również dążyć do tego, aby współpraca transgraniczna angażująca obywateli, była w **większym stopniu wspierana przez rządy poszczególnych państw**.

Więcej informacji:

<http://www.transfrontier.eu/tein4citizens/>

 @TEIN4Citizens

Załącznik: Program III międzynarodowego forum organizowanego w ramach projektu „TEIN4citizens”, 5 marca 2020, Cieszyn/Český Těšín

ORGANIZATORZY FORUM: Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza”, Instytut EuroSchola	
INSTYTUCJA PARTNERSKA: Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej	
9:50	Przywitanie Janusz Pierzyna, Wójt Gminy Jasienica/Prezes Zarządu, Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza” Dr Hynek Böhm, Wiceprezes, Instytut EuroSchola
10:00	Otwarcie forum Stanisław Kawecki, Sekretarz, Urząd Miejski w Cieszynie Dr Joanna Kurowska-Pysz, Dyrektor Instytutu Studiów nad Współpracą Terytorialną i Międzyorganizacyjną, Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej
CZĘŚĆ I - Hotel Liburnia, Cieszyn Organizacja i moderowanie: Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza”	
10:15	TEIN (<i>Transfrontier Euro-Institut Network</i>) oraz projekt TEIN4citizens - międzynarodowe inicjatywy adresowane do społeczeństw obywatelskich zamieszkujących europejskie regiony graniczne Anne Hofmann, Koordynator sieci TEIN, Euro-Institut
10:45	Tożsamość transgraniczna z perspektywy miast bliźniaczych - przykład Cieszyna i Czeskiego Cieszyna Dr hab. Bogusław Dziadzia, Prodziekan ds. Studenckich i Kształcenia, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji, Uniwersytet Śląski Dr Magdalena Szalbot, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji, Uniwersytet Śląski
11:15	Przerwa kawowa
11:30	Włączanie społeczeństwa obywatelskiego w rozwój i funkcjonowanie miast bliźniaczych - przykład Cieszyna i Czeskiego Cieszyna Petra Slováček Rypienová, výkonná ředitelka, Člověk na hranici, z.s.
12:00	Transgraniczne inicjatywy obywatelskie Cieszyna i Czeskiego Cieszyna - obecne i przyszłe szanse oraz zagrożenia Stanisław Kawecki, Sekretarz, Urząd Miejski w Cieszynie
12:30	Wspólna debata poświęcona miastom Cieszyn i Czeski Cieszyn w oparciu o przedstawioną problematykę <i>Debata organizowana jest w ramach projektu „EURO-IN.NET”</i>
13:00	Lunch
14:00	Przejazd autokarem nad rzekę Olzę. W zależności od warunków atmosferycznych przejście wzdłuż zagospodarowanego nabrzeża zwanego „Ogrodem dwóch brzegów” bądź bezpośrednio udanie się na drugą część forum w Czeskim Cieszynie

CZĘŚĆ II - Kongres Polaków w Republice Czeskiej, Czeski Cieszyn

Organizacja i moderowanie: Institut EuroSchola

15:00	<p>Dyskusja panelowa z uczestnikami forum składająca się z 3 bloków tematycznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ blok tematyczny I: Włączanie społeczeństwa obywatelskiego w rozwój i funkcjonowanie miast bliźniaczych - dobre praktyki na granicach europejskich; ▪ blok tematyczny II: Transgraniczne inicjatywy obywatelskie - obecne i przyszłe szanse oraz zagrożenia z perspektywy granic europejskich; ▪ blok tematyczny III: Jak zwiększyć zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego w działania miast bliźniaczych (propozycje rozwiązań/rekomendacje). <p>Dla uczestników biorących udział w dyskusji panelowej dostępne są ciepłe i zimne napoje oraz drobne przekąski</p>
16:45	<p>Prezentacja kluczowych wniosków z dyskusji panelowej</p>
17:00	<p>Zakończenie forum</p>